

op de sociale rechten van werknemers, vluchtelingen, legaal en illegaal verblijvenden, gedetacheerden en buitenlandse kaderleden. Telkens weer luidt de vraag of het hier discriminaties geldt die gebaseerd zijn op objectieve criteria en of de doelstellingen die ermee beoogd worden evenredig zijn met de aangewende middelen.

Concrete voorbeelden stofferden de verschillende bijdragen. Niet enkel Belgisch recht wordt aan een analyse onderworpen, maar eveneens de Europese regelgeving ten aanzien van burgers van derde landen. Statistische evoluties inzake de socio-economische positie van vreemdelingen in de sociale zekerheid wijzen de lezer op de ernst van de problematiek. Die ernst wordt nog eens onderstreept in het licht van de op til zijnde hervormingen in de sociale zekerheid die het solidariteitsprincipe, dat aan de basis ligt van de sociale-zekerheidsidee, zoeken te verzwakken.

Het boek biedt naast een actuele stand van zaken in de behandelde problematiek ook een doortastende kritiek op de huidige regelgeving en de weerslag hiervan op zwakkere categorieën vreemdelingen in ons recht. In die zin is het boek meer dan een inleiding: het geeft ook voer voor een kritische discussie over de geanalyseerde materie. De lezer die op zoek is naar diepere inzichten, wordt door het uitgebreide voetnotenbestand een heel eind op weg geholpen.

Goedele FRANSSENS

SCHOENAERTS, B. (en LAMIROY, M.), 'De Belgische justitie. Een Kafkaïaanse nachtmerrie', Gent, Mys & Breesch, 1995, 383 p.

De hervorming van het gerechtelijk apparaat was een materie die lange tijd scheen weggelegd voor academici en ere-magistraten. Weliswaar hebben vele advocaten een scherpe analyse gemaakt van allerlei tekortkomingen en mistoestanden in het gerecht, maar weinigen slaagden erin een coherent geheel van maatregelen aan te reiken die de gaten in het processysteem kunnen dichten en die een vlotte en eerlijke procesgang tot stand kunnen brengen. In zijn inmiddels befaamde *Kafkaïaanse nachtmerrie* breekt SCHOENAERTS met deze traditie. Vanuit zijn rijke ervaring als rechtspracticus werpt de auteur een steen in de poel van het gerecht die grote schokgolven kan veroorzaken. In zijn strijd voor een betere rechtsbedeling werd SCHOENAERTS bijgestaan door advocaat LAMIROY, zij het dat de inbreng van deze auteur beperkt bleef tot het deel over het strafprocesrecht en over de automatisering van het gerecht.

Met de precisie van een chirurg peilt SCHOENAERTS naar de oorzaken van de logheid en van de geringe slagkracht van het gerecht. De inventaris van onvolkomenheden is lang en zijn indrukwekkende diagnose, gestaafd met tal van voorbeelden uit de dagelijkse rechtspraktijk, komt voor buitenstaanders ongetwijfeld hard aan. Op zijn zoektocht naar disfuncties in het gerechtelijk apparaat gaat de auteur geen heilige huisjes voorbij, wat hem in gerechtelijke kringen wellicht geen populariteit heeft bezorgd. Zo richt hij pijlen op de magistratuur, die door zich vast te klampen aan strakke bevoegdheidsregels of door een slechte organisatie van de

rechtbank te weinig conflicten tot een goed einde zou kunnen brengen. SCHOENAERTS leidt de lezer achter de schermen van de justitie en schetst hierbij een weinig fraai beeld van rechters die in haast middeleeuwse omstandigheden stapels dossiers moeten verwerken en daarbij af te rekenen krijgen met allerlei bestuurlijke problemen, zoals het beheer van de rechtbank en het toezicht op de griffie. Eveneens voert hij rechters ten tonele die nauwelijks recht moeten spreken en die zich weinig of helemaal niet bekommeren om de kwaliteit van de rechtsbedeling. Verder heeft de auteur kritiek op de formalistische opstelling van het Hof van Cassatie, dat het arsenaal van nietigheden heeft uitgebreid met de categorie van 'substantiële' vormverzuimen (p. 101). Hierdoor moeten de partijen in het geding vaak een slepende procedureslag voeren alvorens de grond van de zaak ter sprake komt, waardoor vele conflicten niet op een bevredigende wijze worden opgelost. 'Is het dan verwonderlijk', zo vraagt de auteur zich terecht af, 'dat er steeds meer een beroep wordt gedaan op arbitrage om geschillen bij te leggen waarbij veel op het spel staat?'

SCHOENAERTS schrikt er niet voor terug de hand in eigen boezem te steken en de rol van de advocatuur in het ganse processysteem op de korrel te nemen. Zijn voornaamste bevinding is dat door een overaanbod van advocaten een felle concurrentiestrijd is losgebarsten die advocaten ertoe aanzet snel een proces in te leiden voor de rechtbank eerder dan de kansen op winst of verlies zorgvuldig af te wegen of een verzoening met de tegenstrever na te streven (p. 58). Tevens neemt de auteur aanstoot aan de lange en ongestructureerde 'dictafoonconclusies' die rechters vaak voorgeschoteld krijgen en hekelt hij de mentaliteit van sommige advocaten die erin bestaat processen te rekken door zoveel mogelijk rechtsmiddelen aan te wenden of vermeende procedurefouten op te werpen (p. 106).

Na zijn inventaris van knelpunten in het systeem volgt een mooi uitgewerkt geheel waarin de auteur structurele oplossingen aanbrengt die het gerecht kunnen omvormen van een vastgeroest raderwerk tot een efficiënte en open dienst voor de rechtszoekende. De rode draad doorheen het werk is dat de gerechtelijke achterstand en het vastlopen van het systeem vooral te wijten zijn aan het ontbreken van een 'actief' conflictenbeheer. Conflicten zouden al te vaak op de lange baan worden geschoven of raken door de versnippering van bevoegdheden zoek in de gerechtelijke molen. Dit brengt SCHOENAERTS tot de opmerkelijke stelling dat de justitie geen nood heeft aan meer magistraten, maar aan een goed gestructureerd kader van hooggekwalificeerde rechters die geen conflicten meer uit de weg gaan (p. 177). Om een vlotte procesgang te waarborgen pleit de auteur voor een betere omkadering van de rechtbanken en voor de uitbouw van eenvoudige verzoeningsprocedures. Er zou een eenheidsstructuur moeten komen die is opgebouwd rond een 'arrondissementsrechtbank', samengesteld uit een afdeling die de partijen tot een minnelijke schikking tracht te brengen en uit een afdeling die zich geheel toelegt op het beslechten van civiele geschillen. De motor van dit systeem is de rolrechter, die ervoor moet zorgen dat zaken volgens een opgelegde 'proceskalender' in een korte tijdspanne worden afgehandeld en die de zaken evenredig verdeelt over de magistraten. Deze spilfiguur zou zich tevens moeten kunnen uitspreken over procedurekwesties, zodat

de aangezochte magistraat onmiddellijk de grond van de zaak kan behandelen (p. 232).

Opdat de rechter zich geheel zou kunnen wijden aan het recht spreken, acht SCHOENAERTS een betere informatisering van het gerecht en de aanstelling van *managers* noodzakelijk (p. 182). Bovendien zouden rechters voor opzoekingswerk een beroep moeten kunnen doen op goed opgeleide *referendarissen*, wat de kwaliteit van de motiveringen ten goede zou komen (p. 257). Moedig is het pleidooi voor een federalisering van de justitie, opdat een efficiënt beheer van de rechtscolleges mogelijk zou zijn zonder nutteloze 'compensaties' aan de andere kant van de taalgrens (p. 223).

Centraal in het betoog van SCHOENAERTS staat de noodzaak om een proces te ontdoen van formaliteiten die conflicten in de kiem smoren en om vereenvoudigde procedures in te voeren. Op een goed afgewogen manier stelt hij voor geschillen over niet-betwiste schuldvorderingen af te handelen volgens het scenario van een *strafbevelprocedure* (p. 273). Deze procedure komt erop neer dat de rechter aan de eisende partij een uitvoerbare titel aflevert zonder voorafgaand debat over de gegrondheid van haar vordering. De verweerder die een proces wil zal daartoe zelf het initiatief moeten nemen, zodat dilatoire manoeuvres worden vermeden en de gerechtelijke achterstand drastisch vermindert. In het debat over de stroomlijning van de civiele rechtspleging mag deze vorm van snelrecht dan ook niet ontbreken.

Ten slotte reikt de auteur een rijke waaier van maatregelen aan die de verschillende actoren in het proces ertoe moeten aanzetten zaken op een efficiënte manier tot een goed einde te brengen. Veel aandacht gaat hierbij uit naar de tussenkomst van de deurwaarder en naar de rol van de advocaat. Terecht meent SCHOENAERTS dat advocaten hun verantwoordelijkheid moeten nemen door meer te kiezen voor een louter schriftelijke procesbehandeling en door hun conclusies op te stellen volgens een vast en overzichtelijk stramien (p. 310-316). Met deze voorstellen toont SCHOENAERTS aan dat de modernisering van de justitie niet enkel een zaak is van structuren en van procespatronen, maar ook een mentaliteitswijziging veronderstelt van iedereen die in het systeem een plaats inneemt.

Hoewel SCHOENAERTS zich vooral profileert als een civilist, ziet hij er niet van af ook de strafprocedure onder de loep te nemen. Opvallend is echter dat het strafproces minder grondig wordt ontleed als zijn civielrechtelijke tegenhanger en dat de hervormingsvoorstellen weinig structurele ingrepen inhouden. De redeneringen zijn erg kort en missen vaak de nodige diepgang. Zo schaart de auteur, die zich in deze materie liet bijstaan door M. LAMIROY, zich achter de voorstellen van de Commissie FRANCHIMONT zonder precies weer te geven waarom deze voorstellen nodig zijn om tot een doeltreffende en eerlijke procedure te komen. Ook het pleidooi voor de invoering van een *plea of guilty*-procedure getuigt niet echt van een evenwichtige belangenafweging. Wat voor de auteurs telt is dat de 'overlast' zoveel mogelijk wordt verminderd door een debat over de gegrondheid van de tenlastelegging zoveel mogelijk uit te sluiten (p. 343). De vraag is echter of dergelijk eenzijdig *efficiency*-denken geen afbreuk doet aan de kwaliteit van de waarheidsvinding. Is het gevaar niet groot dat minder vermogende verdachten onder druk worden gezet om schuldig te pleiten en dat achter gesloten deuren allerlei *deals* worden gesloten

over onfrisse politiepraktijken en over bewijszwakke dossiers? Teleurstellend is dat hete hangijzers zoals de greep van de magistratuur op de politie en de pro-actieve opsporing niet worden aangepakt. Is het niet zo dat onregelmatigheden vaak ontstaan doordat verschillende instanties los van elkaar handelen en het actieterrein van de politie niet duidelijk is afgebakend? Schijnbaar gaan de auteurs er van uit dat kleine aanpassingen aan het onderzoek ter terechtzitting en een versoepeling van alternatieve sancties reeds volstaan om de strafrechtshandhaving op punt te stellen. Het deel over het strafprocesrecht heeft weinig om het lijf en is in feite niet meer dan een summier aanhangsel van de goed uitgewerkte beschouwingen over de civiele procedure.

Het doel van SCHOENAERTS bestond erin een begrijpelijk manifest te schrijven dat de rechtszoekende confronteert met het labyrint van de justitie en dat perspectieven opent voor een meer doelmatige rechtsbedeling. Daarin is de auteur meesterlijk geslaagd, zeker wanneer het gaat om hervormingen van de civiele procedure. SCHOENAERTS heeft een scherpe pen en is een boeiend schrijver die in een heldere taal, rijk gekleurd door vele anekdotes, meteen de kern van problemen kan blootleggen. Hoewel de opbouw van redeneringen soms ruw wordt onderbroken door lange citaten en te dun uitgerafelde gevallenstudies, blijft het boek origineel en uitnodigen tot een kritische reflectie over de Belgische justitie. Zo zet de auteur zijn pleidooi voor structurele hervormingen kracht bij door een Kafkaïens verhaal over een rechtszoekende die met zijn conflict verdwaasd ronddoelt in de 'Belgische piramide van de conflictbehandeling' en voortdurend op een muur van onwil stuit. Precies deze originele benadering en de gedrevenheid van de auteur om *alle* mistoestanden in het gerecht aan te pakken zijn de troeven van het boek. Kortom: een boeiend manifest dat tot nadenken stemt en zeker niemand onberoerd zal laten.

Bart DE SMET

Voor recensie aangeboden boeken

- PETERS, T. en VANACKER, J., (reds.), *Van Oriëntatienota naar penaal beleid?*, K.U.Leuven en Deelredactie *Panopticon* 'Strafuitvoering en Justitiële Hulpverlening', 1997.
- SMETS, J., *Jeugdbeschermingsrecht*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, (A.P.R.), 1996.
- MACOURS, G., *Ne crimina impunita maneant. De 18e eeuwse Frans-Zuidnederlandse uitleveringspraktijk*, Kortrijk, UGA, 1996.
- VAN AMELSVOORT, A.G., *Handleiding confrontatie*, 's Gravenhage, VUGA, 1996.
- JAMMERS, V. en DE JONG, W.T., *Overvallen in Nederland*, 's Gravenhage, VUGA, 1997.
- BREUR, J.A., BREKELMANS, Th.C.J.A. en PAS-SCHOOREL, L.A., *Politie-almanak. Jaargang 1997*, 's Gravenhage, VUGA, 1997.